Г. В. АЛЕКСЯЄВИЧ

Центр досліджень білоруської культури, мови і літератури НАН Білорусі,
Інститут мовознавства ім. Якуба Коласа
м. Мінськ, Білорусь
Електронна пошта: hanaaleks@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2950-9890>

**ЧЕСЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В СТАРОБІЛОРУСЬКІЙ ТА
СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ ПИСЕМНИХ МОВАХ**

У статті оцінюється роль старобілоруської та староукраїнської мов у розвитку чесько-східнослов'янських мовних зв'язків у XIV–XVIII ст., вивчаються головним чином непрямі шляхи чеського мовного впливу на старобілоруську та староукраїнську писемні мови.

У XV ст. склалися сприятливі умови для військово-політичних союзницьких відносин між Великим князівством Литовським (далі — ВКЛ) та Чехією. Виникнення і розвиток цих відносин супроводжувалися дипломатичною активністю: так, між великими князями Вітовтом, Свидригайлом і чеськими гуситами велося листування латинською та старочеською мовами. Контакти у військово-політичній, суспільно-релігійній та культурно-просвітницькій сферах сприяли розвитку чесько-східнослов'янських мовних зв'язків.

Переклади чеських писемних пам'яток на старобілоруську та староукраїнську мови («Житіє Олексія, чоловіка Божого», «Історія про Аполлона Тирського», «Луцидаріус», «Пісня над піснями», «Повість про Тоудале», «Сказання про Сивілли-пророчицю», «Троянська історія»), використання чеських правових текстів при створенні галицько-волинських грамот у XIV — першій половині XV ст., юридичних пам'яток ВКЛ (Віслицький статут 1438–1439 рр., Статути 1529, 1566, 1588 рр., акти Метрики ВКЛ) сприяли безпосередньому проникненню богемізмів у старобілоруське та староукраїнське письменство.

Незважаючи на існування шляхів, завдяки яким старобілоруська та староукраїнська мови могли запозичувати чеські мовні елементи безпосередньо, основним каналом їх проникнення була польська мова. Через польське посередництво запозичувалися богемізми з різних лексико-семантичних груп, головним чином з релігійної, військової, суспільно-політичної та економічної, побутової лексики.

Близькість стимулів, подібність умов, що сприяли запозиченню в старобілоруську та староукраїнську мови богемізмів, спричинилися до їхньої значної подібності за кількістю і хронологією писемної фіксації в обох мовах.

Ця подібність особливо помітна з урахуванням фактів староросійської мови, де богемізми були зафіксовані пізніше та в меншій кількості.

Ключові слова: богемізм, старочеська мова, старобілоруська мова, староукраїнська мова, чесько-східнослов'янські мовні зв'язки.

H. V. ALEKSIAYEVYCH

National Academy of Sciences of Belarus, The Yakub Kolas Institute of Language
Minsk, Belarus.

E-mail: hanaaleks@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2950-9890>

**CZECH BORROWINGS IN THE OLD BELARUSIAN AND OLD
UKRAINIAN WRITTEN LANGUAGES**

The article assesses the role of the Old Belarusian and the Old Ukrainian languages in the development of Czech-Eastern Slavonic linguistic relations in the 14th–18th centuries. There were both direct and indirect ways of Czech language influence on the Old Belarusian and the Old Ukrainian written languages.

The 15th century saw favourable conditions for military-political alliance between the Grand Duchy of Lithuania and Bohemia. The emergence and development of these relations was accompanied by diplomatic activity: for instance, Grand Dukes Vitovt and Svidryhailo had correspondence in Latin and Old Czech with the Czech Hussites. Contacts in the military-political, socio-religious and cultural-educational spheres contributed to the development of Czech-East Slavic language ties.

Translations of the Czech written texts into Old Belarusian and Old Ukrainian («The Life of Alexei the Man of God», «The Story of Apollo of Tyre», «Lucidarius», «The Song of Songs», «The Tale of Toadal», «The Tale of the Prophetess Sibylline», «The Trojan Story»), use of the Czech legal texts in writing Galicia-Volyn letters in the 14th and early 15th centuries. The use of Czech legal texts in Galicia-Volyn monuments (Norman Statute of 1438–1439, Statutes of 1529, 1566, 1588, Lithuanian Metric Acts) contributed to the direct penetration of Bohemianisms into the Old Belarusian and Old Ukrainian writing.

Although there were channels through which Czech linguistic elements could be directly borrowed into Old-Belarusian and Old-Ukrainian, the main channel for their penetration was Polish. Through the Polish mediation Bohemian loanwords were borrowed from various lexical-semantic groups, mainly from religious, military, socio-political and economic, everyday life vocabulary.

The similar conditions of borrowing of Bohemianisms in Old Belarusian and Old Ukrainian are obviously the main reason why Bohemianisms in both languages are close in number and chronology of written fixation. This similarity is especially noticeable against the background of Old Russian data, where bohēmisms were recorded later and in smaller numbers.

Keywords: Bohemianism, Old Czech, Old Belarusian, Old Ukrainian, Czech-Eastern Slavonic language relations.

Дата надходження до редакції — 01.03.2021

Дата затвердження редакцією — 30.03.2021